

I

TRIESTE

1.

Tunnistin naisen jo kaukaa. Emme olleet nähneet toisiamme kahteenkymmeneenviiteen vuoteen. Hän seiso Triesten asemalaiturilla ja odotti yöjunaa.

Olin viettänyt kaupungissa sateisen viikon ja aikomukseni oli aloittaa romaanin kirjoittaminen pitkän tauon jälkeen. Syystä tai toisesta ajattelin, että Triestessä saisin kirjoittamiseen tuoreen alun, olihan se ihailemani Claudio Magris'n kotikaupunki ja paikka, johon James Joyce saapui sata vuotta sitten morsiamensa Nora Barnaclen kanssa aloittamaan uutta elämää.

Jossain mieleni sopukassa kuvittelin myös törmääväni sydänsuruista kärsivään Kafkaan, joka vieraili kaupungissa yhden melankolisen päivän ajan syyskuussa 1913 matkalla Venetsiaan ja Gardajärvelle. Olin kuullut, että kaikki Triestessä kerran majailleet palasivat kuolemansa jälkeen takaisin kaupunkiin ja vaelsivat sen syrjäisimmillä sivukaduilla hiljaisina kevätöinä.

Luultavasti juuri kirjallisuuden aaveiden ja *Odysseuksen* painolastin musertamana en onnistunut viikon aikana kirjoittamaan sivuakaan, en edes kahta järkevänoloista riviä. Muistikirjaani ilmestyi muutamia hajanaisia merkintöjä kaupungista, mutta tarina ei löytänyt aloitussanaa. Eikä lamaan-tunutta oloani helpottanut hotellin antiikkinen radiovastaanotin, joka tuntui elävän omaa elämänsä ja lähettävän ohjelmia kaukaa menneisyydestä. Kummallisen radion lähetykset saavuttivat kuulijan vuosikymmenten viiveellä samaan tapaan kuin muinaisten, jo miljoonia vuosia sitten tuhoutuneiden tähtien valo. Yhtenä päivänä olin täysin vakuuttunut, että unkarilainen radioasema raportoi vuoden 1958 kansannoususta. Ja heti perään alkoi soida Elviksen *Heartbreak Hotel*.

Viikon loputtua päätin matkustaa ex tempore Roomaan, mikä sillä hetkellä tuntui pelastukselta kirjallisesta haaksirikosta. Ainakaan en vielä halunnut luovuttaa ja palata kotiin Helsinkiin.

Kun nainen tarttui matkalaukkuunsa, kiirehdin hänen peräänsä ja huudahdin: Marija.

Nainen kääntyi, ja kului muutama sekunti ennen kuin hän tunnisti minut. Hänen yllään oli tummansininen mekko ja trenssitakki, jaloissa avokkaat. Hymy ei ollut vuosien saatossa muuttunut, ja se teki hänestä Marijan, johon aikoinaan palavasti rakastuin. Hetken hämmennyksen jälkeen nauroimme ja syleilimme, tunsin poskellani hänen kosteat hiuksensa, märän ja pehmeän kauluksen. Oli sataa tihuttanut monta päivää.

Sinäkö tosiaan? Marija ihmetteli ja piti kiinni kädestäni. Minäkin puristin hänen sormiaan ja mietin kuinka monta kertaa olin kuvitellut tapaamisen mielessäni. Kohtaamisen mahdollisuus oli kulkenut mukana yhtenä niistä langoista, jotka antoivat elämälleni merkityksen. Jos jotain asiaa ajatteli riittävän usein, tapahtuiko se lopulta? Pystyimmekö vaikuttamaan tapahtumien kulkuun jollain salaperäisellä tavalla, ja alkoiko mieli

tehdä huomaamattomia valintoja, jotta ajatuksesta tulisi totta?

Kysyin mitä Marija teki Triestessä, ja hän sanoi vaihtavansa vain junaa. Hän oli saapunut iltapäivällä Belgradista, jossa työskenteli professorina taidehistorian laitoksella. Roomassa odotti eräs yksityinen toimeksianto. Ja aina kun mahdollista, hän matkusti yöjunalla, kuten varmaan muistin.

Minä puolestani kerroin epäonnistuneesta viikostani Triestessä ja toiveestani, että paikkaa vaihtamalla voisin harhauttaa itseäni; jospa tietoisuus huijaamisesta tulisi perässä vasta seuraavalla junalla. Marija hymyili ja totesi, ettei minun kannattaisi hätäisesti tuomita viikkoa epäonnistuneeksi. Jos viikko olisi sujunut mieleni mukaan, me kaksi tuskin olisimme tavanneet.

Konduktööri viittoi meidän suuntaamme, asemalaituri oli jo tyhjä. Nousimme samaan makuuvaunuun, ja Marija pysähtyi hyttinsä ovella, pyysi minua tulemaan varttitunnin kuluttua junan ravintolaan. Jatkoin pitkin käytävää ja ajattelin, etten näkisi häntä enää koskaan. Tämä oli Triesten viimeinen kepponen. Marija katoaisi niin kuin edellisellä kerralla, äkisti ja ilman seli-

tyksiä, jättäisi minut etsimään jotain mitä olin vain hänen luotaan löytänyt.

Istahdin oman hyttini vuoteelle ja tunsin, kuinka juna nytkähti liikkeelle. Verhojen välistä näkyi ohilipuvia rähjäisiä taloja, hämärtyvä sini-harmaa maisema, kaikki pehmeän *sfumaton* peitossa, kuin aamuöisen kapakan savuinen takahuone.

Tapasin Marijan Prahassa kesällä 1996. Olin kahdenkymmenen yhden ja matkustanut kaupunkiin junalla Varsovasta. Eräs ystäväni oli vierailut Prahassa aikaisemmin keväällä ja kertonut, että kaupunki sykki kuin Pariisi 1920-luvulla, minunkin pitäisi matkustaa sinne. Nuoret ympäri maailman saapuivat Prahaan juhlimaan ja kirjoittamaan, hän merkitsisi minulle karttaan parhaat ja viltimmät baarit.

Jostain syystä en innostunut kaupungin yöelämästä ja päädyin viettämään ensimmäiset päivät ujoa hiljaiseloa. Kolmantena matkapäivänä pistäydyin Kafkan kotimuseossa ja näin nuoren naisen, joka seisoi ihmettelemässä kirjailijan vanhaa kirjoituskonetta. Hän näytti vaipuneen syvälle ajatuksiinsa.

Yksinäisyyden ja hetkellisen rohkeudenpuuskan siivittämänä lyöttäydyin naisen viereen ja selitin englanniksi, että kirjoituskone oli luultavasti juuri se, jolla Kafka kirjoitti kosintakirjeensä Felicelle kesäkuussa 1916. Joskin sen täytyi olla historian kummallisimman kosintakirje, koska neuroottinen kirjailija päätyi luettelemaan lähinnä esteitä heidän avioliittonsa. Ensimmäinen este oli Kafkan mukaan lääkäri, joka saattaisi nähdä nuorukaisen huterassa terveydentilassa ja perustavanlaatuisessa heikkoudessa avioliittoon vaikuttavia ongelmia. Sen jälkeen Kafka ilmoitti pitävänsä itseään surkeimpana olentona maan päällä, mitä tuli ihmisten väliseen kanssakäymiseen, eikä hän sitä paitsi tullut toimeen itsensäkään kanssa. Lisäksi Felice menettäisi avioliiton myötä ystävänsä, mukavan elämänsä sekä mahdollisuuden päästä naimisiin terveeseen, iloiseen ja hyvän miehen kanssa ja saada terveitä, iloisia ja hyviä lapsia. Myös elintaso tulisi romahtamaan, koska rahaa Kafkalla ei pahemmin ollut. Kaiken kaikkiaan kosintakirje oli päättämättömyyden mestarin ja koleerisen jahkailijan ylittämätön taidonnäyte, joka uuvutti ymmärtävöisim-

mänkin sielun. Kafkan kunniaksi oli kuitenkin todettava, että jopa hänen rasittavuutensa kohosi usein runolliselle tasolle. Hänessä oli ainakin riittävästi epätoivoa.

Marija kuunteli purkaustani, nauroi ja sanoi, että hänen tietääkseen Kafka inhosi kirjoituskoineita ja kirjoitti kirjeensä käsin, mutta miten vain: hän kyllä uskoi minua, eikä kosinta varmaan voinut päättyä hyvin. Sanoin, ettei se päättynytkään, sillä vaikka Felice oli tottunut nuorukaisen kummallisuuksiin, loputon soutaminen ja huopaaminen alkoivat käydä hermoille. Ja kun Felice puolestaan perääntyi, kirjailija tietenkin pillastui ja alkoi kärsiä kammottavasta päänsärystä, epämääräisestä tykyttelystä, oudosta huimauksesta ja piinaavasta unettomuudesta. Toipumisloma Gardajärvellä ei parantanut tilannetta, koska Kafka onnistui ihastumaan kahdeksantoistavuotiaaseen Liseen, tosin platoniseen tapaansa kuten aina.

Jatkoimme Marijan kanssa museokierroksen loppuun ja livahdimme sen jälkeen läheiseen puotiin ostamaan pullon viiniä. Tulimme heti mainiosti juttuun, niin kuin olisimme tunteet toisemme jo kauan. Marija kertoi viettä-

neensä lapsuutensa Sarajevossa ja muuttaneensa tätinsä luokse Roomaan, missä hän opiskeli taidehistoriaa. Praha oli kiehtonut häntä samoista syistä kuin minuakin, mutta hän koki olonsa kaupungissa yksinäiseksi. Ehkä parhaat juhlat olivat sillä erää ohi. Sitä paitsi itseään täynnä olevat meluisat ja pilveä polttavat amerikkalaiset teko-boheemit tympäisivät häntä. Kafka tuntui oikeastaan parhaalta ystävältä. Harmi vain, että tämä oli kuollut, se oli vähän masentavaa.

Iltaan mennessä olimme jättäneet retkeilymajamme, yhdistäneet matkakassamme ja siirtyneet Mělnická-kadun varrelle halpaan ja viehkoon hotelliin, jonka ikkunasta näkyi villiintynyt sisäpiha. Sieltä löytyi myös riittävän leveä sänky, vaikka sinä iltana kapeampikin olisi kelvannut.

Yöllä Marija makasi kainalossani ja silitti otsaani. Hän pyysi minua kertomaan kaiken minkä tiesin Kafkasta, ja minä kerroin, että kirjailija vietti viimeiset elinviikkonsa Kierlingin parantolassa Itävallassa ja kärsi siellä kurkkutuberkuloosin kauhistuttavat loppuvaiheet nielimisvaikeuksineen ja kipuineen. Niinä päivinä kroonisesta itsemurhakandidaatista kuoriutui

kiihkeä elämänrakastaja. Kuoleman kynnyksellä kirjailija oli lopulta valmis menemään naimisiin rakastamansa Doran kanssa. Päiväkirjassaan Kafka pohdiskeli usein hepreakielistä nimeään Amšel, ja olin vakuuttunut, että viimeisinä päivinä hän lakkasi olemasta Kafka ja muuttui Amšeliksi, joka kykeni ottamaan vastaan elämän sellaisenaan ja myös siihen kuuluvan rakkauden: varauksetta, heikkona, ilman jääräpäistä torjuntaa, viattomana kuin lapsi. Se oli vaikeaa, mutta hänen kaltaiselleen ihmiselle ei ollut muuta tietä kuin vaikea. Kafka kärsi meidän jokaisen puolesta, ja siksi lukijat rakastivat häntä niin paljon.

Oli päiviä ja öitä, jotka paloivat mieleemme kuin poltinmerkit. Ne jäivät kytemään syvälle maan alle, valmiina leimahtamaan liekkiin jonakin tuulisena päivänä. Joskus sekunti saattoi kestää vuosikymmeniä ja maailma mahtui kämmenen alle. Sellaisten hetkien varaan voi rakentaa kokonaisen elämän, ne kannattelivat ihmistä kaikkein vaikeimpina aikoina. Ja silti: muistaminen oli aina jakamista, ja yksinäiset muistot kuihtuivat, kuin syksyn tullen putoilevat lehdet.

2.

Juna kiisi täyttä vauhtia. Kuljin Marijan hytin ohi ja pysähdyin hetkeksi kuuntelemaan, mutta kuulin vain oman sydämeni lyönnit ja junan kohinan. Ja toisin kuin olin pelännyt, Marija ei tällä kertaa ollut kadonnut vaan odotti minua puolityhjässä ravintolavaunussa, istui sateen viiruttaman ikkunan vieressä.

Pöydällä lepäsi muistiinpanolehtiö ja suuri kokoinen kirja, jonka välistä pilkkotti kirjanmerkki. Kysyin mitä hän luki, ja Marija avasi kirjan, käänsi silkkipaperin sivuun ja sanoi tutkivansa maalausta, jonka aihe löytyi Johanneksen evankeliumista. Tarinan mukaan Magdalan Maria kiiruhti aamu-

hämärissä Jeesuksen haudalle ja löysi sen tyhjänä. Hetken ihmeteltyään Maria huomasi haudan vieressä miehen, jota luuli ensin puutarhuriksi. Vasta Jeesuksen puhuttelu sai hänet tunnistamaan opettajansa. Kun Maria yritti koskettaa Jeesusta, tämä lausui tyylysti: *noli me tangere, älä koske minuun*. Alkuperäinen teksti vanhaksi koineekreikaksi kuului kuitenkin *mē mou haptou, älä takerru minuun*, mikä voisi tarkoittaa, että oli turha tarkertua ajalliseen ja katoavaan, koska maailma ei ollut sinä aamuna enää entisensä. Vanha maailma lipui Marian sormista, ja hän oli astumassa uuteen aikaan ja toisenlaiseen todellisuuteen.

Marijan mukaan *Noli me tangere* kuului aikoinaan maalareiden suosikkiaiheisiin. Fra Angelicon freskossa Magdalan Maria tapaa Jeesuksen kotoisasti San Marcon luostarin pihalla Firenzessä, mikä auttoi veljestöä mietiskelemään tapahtumaa päiväkävelyllään. Tizian taas sijoitti aistikkaan ja puolialastoman Kristuksen vehreään toscanalaiseen maalaismaisemaan, missä Maria suorastaan syöksyy miehen kimppuun, ties miksi he kaksi ovat sellaiseen paikkaan eksyneet. Vanhat mestarit siirtelivät tärkeitä aiheita sujuvasti paikasta toiseen, koska

halusivat tuoda ne lähelle ihmisiä. Samalla menneet tarinat muuttuivat hetkiksi, joiden tapahtuminen ei koskaan päättynyt: ne irtosivat ajan ja paikan kahleista ja olivat läsnä yhtä lailla eilen, tänään ja kaikkina tulevina päivinä.

Tämä kyseinen versio oli sienalaisen Duccio di Buoninsegnan maalaama, Marija selitti ja käänsi kirjan katseltavakseni. Vuonna 1319 Ducciolta tilattiin monumentaalinen alttaritaulu *Maestà*, joka kannettiin valmistumisen jälkeen riemusaatossa kaupungin läpi Sienan tuomiokirkkoon. *Maestàn* kultaisena sädehtivä pääkuva esitti Neitsyt Mariaa ja Kristusta pyhimysten ja enkelten ympäröiminä. Takaosa taas koostui neljästäkymmenestäkahdeksasta pienemmästä paneelista, joissa kuvattiin Kristuksen kärsimyshistoria. *Noli me tangere* oli yksi takaosan paneeleista.

Vedin kirjaa lähemmäksi ja tutkin maalausta, jossa Maria ojensi kätensä Jeesusta kohti niin kuin ihminen, joka kaipaa rakastaan. Jeesus katseli Mariaa lempeästi, mutta pysytteli välimatkan päässä, ei antanut naisen koskea itseensä.

Marija sanoi, että myöhäisen keskiajan työpajoissa monet oppivat kelvolliset perustaidot

ja pystyivät maalaamaan pienempien kirkkojen tilauksia, joita siihen aikaan riitti. Mutta todelliset mestarit saattoi laskea yhden käden sormilla. Vain harvoin täydellinen tekniikka yhdistyi oivaltavaan psykologiseen silmään, eikä 1300-luvulta löytynyt montaa yhtä ilmaisuvoimaista maalausta kuin Duccion *Noli me tangere*.

Maalauksen jokainen yksityiskohta palveli draamaattista tilannetta, se oli ekspressionismia viisisataa vuotta ennen ekspressionismin keksimistä. Kalliolohkareet kohosivat viistosti kohti oikeaa ylälaitaa, ylösnousemuksen todellisuutta, niin kuin Jumala olisi kiskonut maata ja koko luomakuntaa luokseen. Samaan todellisuuteen viittasivat kaksi puuta, joista Kristuksen puoleinen notkui hedelmien ja elämän runsauden painosta, Marian puoleinen sitä vastoin oli hedelmätön ja kuului maailmaan, jossa elettiin fyysisen kuoleman alaisina.

Marian punainen päällysviitta kertoi Kristuksen kärsimyksistä ja vihreä alusviitta toivosta, maalauksen kultainen tausta taivaan valtakunnasta ja sunnuntaiaamun ylimaallisuudesta. Kristuksen hento kultaus paljasti hänen muuttuneen olomuotonsa. Marian pään peittäminen oli